

Benita LAUMANE
Liepājas Pedagoģijas akadēmija

PAR KURSISMIEM *mantāt UN ramīt*

Kurzemes leksikas bagātību un kursisko izlokšņu īpatnības pirms vairākiem gadiem raksturoja prof. Marta Rudzīte, atzīmējama 113 Kurzemes izlokšnēm piederīgas leksēmas¹, – divreiz vairāk nekā bija zināms gadsimta sākumā². No cilmes un izplatības viedokļa viņas reģistrētie apvidvārdi ir ļoti dažādi: sarakstā ir gan aizguvumi³, gan arī daudzi *kursismi*, dažiem ir plašāks areāls, citiem – šaurāks⁴.

Par kursismiem tradicionāli uzskata baltu cilmes vārdus, kuriem piemīt kuršu valodai raksturīgas fonētiskas vai morfoloģiskas īpatnības, piem., diftongiskie savienojumi *-an-*, *-en-*, *-in-*, *-un-*, kursiskais *ei* divskaņa *ie* vietā, īss patskanis *o* patskaņa *u* vietā, vietvārdi un personvārdi ar piedēkļiem *-and-*, *-ik-*, *-il-*⁵.

Kursismu noteikšanā viens no būtiskiem kritērijiem līdzās vārda fonētiskajām, morfoloģiskajām vai semantiskajām īpatnībām ir vārda izplatība – tā ģeogrāfija, kā jau to norādījis K. Būga, piem., meklējot un vērtējot kursismus žemaišu vietvārdos (sk. Būga RR III 237).

Tieši areālā aspektā M. Rudzītes minētie apvidvārdi ir visvairāk pētīti: 20 leksēmām (piem., *bāliņš* ‘rudzu gubiņa, statiņš’, *ciemiņš* ‘kaimiņš’, *depis* ‘krupis’, *kalva* ‘sala’, *naģe* ‘varde’, *plūči* ‘plaušas’, *pūri* ‘ziemas kvieši’) ģeogrāfiskā izplatība uzskatāmi ir atspoguļota Latviešu valodas dialektu atlanta kartēs⁶. Vēl citu 20 leksēmu (piem., *aizbars*, *āzbars* ‘putraimi’, *blezdelinga* ‘bezdelīga’, *cenkle* ‘ciska’, *ducele*, *dicele* ‘divriči’, *dziņa* ‘mežs’, *pakuoda*, *pakuods* ‘aizdars’, *plānumi* ‘deniņi’) areālus it viegli var apzināt pēc materiāliem, kas vākti Latviešu valodas dialektu atlantam un Eiropas valo-

¹ M. Rudzīte, Latviešu valoda Kurzemē, – Kurzeme un kurzemnieki, Rīga, 1995, 69–75.

² J. Endzelīns, Par seno kursu (jeb kuršu) tautību un valodu, – J. Endzelīns, Darbu izlase, II, Rīga, 1974, 454–465.

³ Nebaltu izcelsmes leksēmas, kas raksturīgas Kurzemei, mēdz apzīmēt arī ar terminu *kurzemismi*, sk. Dz. Hirša, Pazemināta reljefa fiziogeogrāfiskie termini (kursismi) Sarkanmuižas vietvārdos, – LZA Vēstis, XI, 1987, 52–67.

⁴ M. Rudzīte, Op. cit., 72–73.

⁵ Latviešu valodas kursiskajās izlokšnēs tiek izdalītas 8 fonētiskas īpatnības, kas mantotas no Kurzemē vēl 16.gs. runātās kuršu valodas, sk.: E. Blese, Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas, – Vecākie personu vārdi un uzvārdi 13.–16.gs., Rīga, 1929, 66–95, 145–147; J. Endzelīns, Latviešu valodas gramatika, Rīga, 1951, 6–7; M. Rudzīte, Op. cit., 70–71.

⁶ Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika, B. Bušmane, B. Laumane, A. Stafecka u.c., Rīga, 1999, 404 lpp., 102 kartes.

du atlantam⁷. Arī virkne ar reljefu saistītu nosaukumu (piem., *bignas*, *kuiti* 'krūmāji', *danga* 'kakts; bedre', *lanka* 'mitra pļava', *liekne*, *lieknis* 'zema pļava', *lunka* 'līcis', *pūna* 'slapjš mežs, purvainā vieta', *vada* 'mitra meža pļava', *viga* 'ieleja starp kāpām') izplatība ir noskaidrota dialektologu un toponīmistu publikācijās⁸.

Tādējādi M. Rudzītes dotais kurzemnieku apvidvārdu saraksts ir informatīvi bagāts un rosinošs tālākai kursismu izpētei. Protams, saraksts nav ne absolūti pilnīgs, ne arī noslēgts: publicētajās Latviešu valodas dialektu atlanta leksikas kartēs un komentāros atrodami daudzi potenciāli kursismi (piem., *ciekausis*, *ciekauzis* 'čiekurs', *galuokne* 'galotne', *krausis* 'bumbiere', *ķirzalktis* 'ķirzaka', *megnīs* 'mednis', *mēra puķes*, *mēra zāles* 'pelašķi', *sluoga*, *sluoka* 'slieka', *gandr(i)s*, *sventelis*, *svētpuķis* 'stārķis', *vendzele* 'vēdzele'). Papildinājumus Kurzemes apvidvārdu un kursismu sarakstam var atrast arī citos izlokšņu leksikas materiālos.

Tā kā pētījumos par latviešu dialektālo leksiku⁹ un izlokšņu leksikas vākumos, piem., Kursišu, Nīcas, Popes apvidvārdu kartotēkās¹⁰ ir uzkrāts daudz jaunu, interesantu faktu, ir lietderīgi tos sistematizēt un izvērtēt no dažādiem aspektiem. Piemēram, areālā aspektā var konstatēt tādus apvidvārdus (cilmes ziņā mantotus vārdus), kas izplatīti visā Kurzemē (piem., *dižs* 'liels', sk. LVDA 15 B, *dzīvāt*, *dzīvot* 'strādāt' LVDA 97 B), gan tādus, kas sastopami tikai Rietumkurzemē (piem., *raņķis* 'kreilis' LVDA 91) vai tikai Ziemeļkurzemē (piem., *dēklene* 'dēle', *plankums* 'siena apārnis' LVDA 33, 67), gan arī šaurākus lokālismus.

Kuršu valodas problemātikas¹¹ risināšanā, kā arī, piemēram, kuršu-prūšu, kuršu-zemgaļu vai kuršu-sēļu leksisko paralēļu izzināšanā un interpretācijā par nozīmīgu avotu var kļūt iecerētā latviešu valodas izlokšņu vārdnīca¹² resp. Kurzemes apvidvārdu datu bāze.

⁷ Izlokšņu leksikas materiāli glabājas LU Latviešu valodas institūtā.

⁸ Dz. Hīrša, Paaugstināta un nelīdzena reljefa fiziogeogrāfiskie termini Sarkanmuižas vietvārdos, – LZA Vēstis, 1986, Nr. 8, 82–98; Dz. Hīrša, Ieskats bij. Sarkanmuižas (resp. Ventas) pagasta toponīmijā, – Onomastikas apcerējumi, Rīga, 1987, 48–124; B. L a u m a n e, Lejaskurzemes fiziogeogrāfiskie apelatīvi (kuršu-prūšu) paralēles, – Onomastikas apcerējumi, 170–214; B. L a u m a n e, Zeme, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē, Rīga, 1996, 397.

⁹ Literatūru par latviešu dialektālās leksikas tematisko grupu, piem., amatniecības leksikas, augu, ēdienu, zivju nosaukumu, izpēti sk.: Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika, 9.

¹⁰ Latviešu valodas izlokšņu vārdnīcu kartotēkas glabājas LU Latviešu valodas institūtā.

¹¹ J. Endzelīns kuršu valodu uzskatīja kā pārejas valodu no lietuviešu uz latviešu valodu (sk.: J. E n d z e l ī n s, Latviešu valodas gramatika, 6), bet E. Blese kuršu valodu līdz ar prūšu valodu pieskaitīja pie rietumbaltu valodu zara, sk.: E. B l e s e, Latviešu personu vārdu un uzvārdu studijas, 153, 154; O. B u š s, Kuršu valoda mūsdienu zinātnes skatījumā, – LZA Vēstis, 1985, Nr. 2, 65–71; O. Б у ш с, Некоторые проблемы изучения куршской гидронимии (в свете балто-славянских языковых отношений), – Acta Baltico-Slavica, XIX, 1990, 49–62.

¹² Par jaunas latviešu izlokšņu vārdnīcas veidošanas principiem (vārdnīcas tipu, vārdu atlasī, norādēm utt. sk.: E. K a g a i n e, Semantiskā aspekta loma izlokšņu vārdnīcu tipa izvēlē, – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXVII, 1997, 127–136; I. J a n s o n e, Vārdu un vārdu nozīmju areālais raksturojums nediferenciālā izlokšņu vārdnīcā, – Lietuvių kalbotyros klausimai, XXXVII, 137–145.

Diemžēl, grūtības projektu īstenošanā rada ne vien finansiālo līdzekļu trūkums, kas nopietni kavē jaunas paaudzes speciālistu ienākšanu latviešu dialektoloģijā, bet arī straujās pārmaiņas izlokšņu leksikā (zūd seno reāliju nosaukumi, valodā nemanāmi izdzīst daudzu vārdu nozīmes un nozīmju nianses, sašaurinās vārdu lietojums un ģeogrāfiskā izplatība). Taču atvirzot mērķus un projektus uz tālākiem un „labākiem“ laikiem, riskējam zaudēt lielu daļu autentisko valodas piemēru, kas latviešu valodniecībā nav vēl apzināti.

Tālāk rakstā analizēti daži Kurzemes izloksnēs, kā arī latviešu leksikogrāfiskajos avotos reti sastopami vārdi, kas varētu būt kuršu valodas relikti.

mantāt 'burt aizsargam, vārdot'

Mūsdienu latviešu literārajā valodā vārdu *mantāt* 'burt' nelieto. Arī izloksnēs šis vārds tagad ir piemirsts. Tikai apvienojot vārda *mantāt* sporādiskos un hronoloģiskā ziņā atšķirīgos reģistrējumus, var iegūt liecības par vārda plašāku lietošanu Kurzēmē senāk.

mantāt 'padarīt neievainojamu (ar burvību)' fiksēts Kurzemes vidienē Raņķos 20.gs. I pusē (sal. *mantāt* 'feien' ME II 562: *visu tuo, kuo gar bērniņu dara, lai viņam nepiesistos nekāds ļaunums, sauc par mantāšanu; mantāt mantā nevien bērņus, bet arī luopus; līdzīgus piemērus sk. arī LTT I 176).*

Nozīme 'burt' reģistrēta Ziemeļkurzemes izloksnēs Popē (*kas ziņ, tas uōtram maņta kuo slik:t. ka par.vēd n"o tīrg, ta maņta 'bur' [zirgu]. Apv. 30.gadi*) un Usmā (sal. *maņtēt* 'zaubernd kurieren' ME II 562).

Ar līdzīgām nozīmēm 19. un 20. gs. avotos minēti arī prefiksālie atvasinājumi:

apmantāt, arī *apmantuot* 'feien' Skrundā (*Kad no baznīcas pārbrauca, tad steidzās iemest brūtes gultā apakš cisām sauju sāls. Šādā vīzē „apmantāja“ jeb apsargāja brūtes gultu, ka kāds cits to neapbur.. BW III₁ 82*), Ventpils apgabalā (Brūtei deva pirmo glāzi un kukuli maizes, lai viņu zīmētu un apmantotu BW III₁ 86); 'noburt' Kuldīgā ('behexen': *dievs zin, kas viņu tā apmantuojis, ka nemaz neiet uz priekšu* ME I 104), Dundagā (*saimnieces apmantuo cālēnus, lai vanags neaizņes* EH I 100), Piltenē (*uzliēk uz ķiēģel̄ viš cālīns, pēc tam̄ ķiēģel̄ sasiť tik gabliņūōs, cik ir cālīn, un ta meť pār pa kreīsuō plēč un sak vārds, – tuōs gan es neatmiņ. tā viēn.mēŗ grōsmaņm apmaņtuōj cālīns, ta vanags nepaņēm̄. LPA 1999).*

pamaņtāt 'apburt, noburt' Popē (LPA 1999).

piemaņtāt 't.p.' Dundagā (*veçļoū:z.. nuopīrkt guāj, lē viš nemūk apakeļ uz sovam vęcam mājam, pemaņtēš pe joūnēm luōpēm, rō, tā: maīz riēcan sagriē:ž trijēs daļēs, koūt kuō uz tiēm riēcan daļam uzrunēš vīrse un tad kattar dā:ļ duōc apēst trijam guōjam – viān dā:ļ joūnē nopīrkte guājē un atlikšes dā:ļs divam guājam no joūnē bā:r. tad nopīrkte guāj nęšat mučs apakeļ uz vęcam mājam. Apv. 1999: teicēja I. Indriksone 101 g.v.), Puzē (Apv.).*

samañtāt 't.p.' Popē (*kas zin, tas var sa.mañ:f, lē ziārks ne.ēd, lē viš n^oo.guārst us cēļ. mēiĉ uz.duād veĉ:am siāvaim, lē sa.mañ:ta puīš. Apv.*); arī 'saburt (kopā)' Popē (*ka diū cilvēk tâ lāb sas.iātas, ta viņ i sa.mañf: Apv. 30.gadi*).

Zīmīgi, ka no veclatviešu 17. gs. rakstu autoriem vārdu *apmantāt* atzīmējis tikai J. Langijs, dzimts liepājnieks, iespējams, arī kursis, ilggadējs Nīcas un Bārtas mācītājs. Vārda semantiku J. Langijs ir atklājis niansēti – gan ar sinonīmiem latviešu valodā, gan ar tulkojumu vācu valodā: sal. *apmantāt* (*apmānēt, apkavēt*) 'verkehren, verblenden, begauckeln, bethören' (Lj. 1685, 159) resp. 'sagrozīt, apmāt, apburt, apmānīt, apmulķot'. Vārda sazaroto semantiku papildina lituānisms *apkavēt* ar iespējamo nozīmi 'aizsargāt': sal. liet. *kavóti* 'slēpti, laidoti, laikyti, saugoti, globoti, prižiūrēti', *apkavóti* (LKŽ V 456, 457). Ar buršanu saistīto nozīmi atklāj J. Langija dotais skaidrojums vācu valodā (*Hexenwerck*): sal. *apmantāšana* (*apmānēšana*) 'die Begauckelung, Verblendung, Hexenwerck' (Lj. 1685, 159).

Leksēmas *mantāt* semantikas izpratnei būtiskas ir vēl citas J. Langija piezīmes: sal. *mantāt* (*citād' darīt*) 'ändern', *mantašana* 'die änderung' (Lj. 1685, 159).

To, ka 17. gadsimtā vārds *manta* lietots arī abstraktā nozīmē, attiecinot uz cilvēka apziņu, var netieši secināt no vārdnīcā blakus dotā sinonīma *padoms*, lai gan tulkojums vācu valodā norāda tikai uz priekšmetisko nozīmi ('ein Schatz, Haab, Gutt' Lj. 1685, 159).

Par avotu, no kura pirms 300 gadiem J. Langijs smēlis atziņas par vārda *mantāt* semantiku un lietošanu, liecina viņa pašā izvēlētais ilustratīvais piemērs *caur mīlības dzērum jeb ēdum vienu apmantāt*¹³, kurā iekļauti Nīcā vēl tagad it bieži sastopami verbālsubstantīvi *ēdums*, *dzērums* (sal. *dzērums* 'das Getrunkene, was getrunken ist' ME I 548; par atvasinājumiem ar *-um-* Nīcā sk. B u š m a n e 140, 141). Piemērs ir drošs. Nav šaubu, ka J. Langijs to ir saklausījis un pierakstījis no tautas mutes – no Liepājas tuvākās apkārtnes izloksnēm.

Diemžēl, mūsdienās par vārda (*ap*)*mantāt* 'burt' vai citu minēto nozīmju (piem., 'grozīt, apmāt, apmulķot') lietošanu Kurzemes dienvidrietumos ziņu maz: vārds nav reģistrēts Nīcas apvidvārdu vākumos. Tādas nozīmes vārdus vairs nepazīst arī vidējās paaudzes teicēji Lietuvas pierobežā Dunikā un Rucavā. Tikai vienā gadījumā 87 gadus veca teicēja apgalvoja, ka 20. un 30. gados Grobiņā ir lietots vārds *nuomantuot* ar nozīmi 'burt aizsargam; (ap)vārdot' (*..bija tāds teiciens: jābrauc pie Duores, viņa nuomantuos. LPA 1999*).

Tāpēc jo svarīgs ir kāds interesants fakts: atbilstoši vārdi ar līdzīgu, bet ne gluži identu semantiku ir fiksēti lietuviešu valodā 19. gs. avotā un, iespējams, nāk no žemaišu izloksnēm (LKŽ pie attiecīgiem šķirkļiem ir dotas atsauces galvenokārt uz A. Juškas vārdnīcu, kurā ietverti arī žemaišu izloksņu dotumi): sal. liet. *manta* 'sap-

¹³ Sal. *Zaur Mylibas dsāhrum jeb ähdum' weenu apmantaht*, durch ein Liebestrunck oder Essen (*Philtrum*) jemand verkehren, begauckeln (Lj. 1685, 159).

zuda homonīmu ietekmē: jau 17. gadsimtā tautā plaši pazīstami un saimnieciskajā dzīvē aktuāli bija vārdi *manta* 'īpašums, mantojums' ('Gutt, Habb, Schatz', *bērna manta, mantība* 'Erbschaft', *mantu krāt*, sk. Lettus 1638, 54, 81, 82, 152), *mante-nieks* 'Erb' (Lettus 1638, 54), sal. *mantinieks* 'ein wohlhabender Mann' (Für. I 155, II 218), *mantnieks* 'ein Erbe' un *mantuot* 'erben, besetzen' (Lj. 1685, 159).

ramīt '(ap)bedīt'

Arheoloģijas liecības par apbedīšanas tradīcijām un iedzīvotāju etnisko piederību Kurzemē iezīmē lielu dažādību: pirms 1000 gadiem te sastopami kuršiem raksturīgie līdzenie skeletkapi (9.–11. gs.) un kuršu ugunskapi (10.–15. gs.), Kurzemes ziemeļdaļā konstatēti lībiešu uzkalniņkapi (10.–11. gs.) un lībiešu līdzenie skeletkapi (11.–13. gs.), kā arī kuronizētu lībiešu līdzenie skeletkapi (13.–14. gs.)¹⁵.

Savukārt mūsdienu Kurzemes izlokšņu leksikas materiāls, kam sakars ar apbedīšanu, ir mazāk izteiksmīgs: visā Kurzemē izplatīts verbs (*ap-, pa-*)*glabāt*, kas ir arī literārās valodas vārds; nedaudz retāk, dažreiz arī ar nozīmes niansi lieto vārdu (*ap*)*rakt*; literārās valodas iespaidā pazīstams arī (*ap*)*bedīt*; taču nekādus zīmīgus areālus Kurzemē, tāpat arī Zemgalē tie neveido (sk. LVDA 99. karti). Īpašu uzmanību nepiesaista kursiskajās izloksnēs sporādiski sastopamais *apbēruot*, ne arī aizguvums *pakavāt* (no liet. *pakavóti*, kas savukārt pārņemts no poļu *pochować* 'paglabāt; apbedīt') Lietuvas pierobežā Dunikā un Rucavā. Bet Kurzemes ziemeļrietumos lietoto vārdu *ramīt* (*ramēt*) 'apbedīt' var arī nepamanīt, jo tas nav kartografēts, mūsdienu izlokšņu vākumos nav reģistrēts¹⁶, atzīmēts tikai atlanta komentāros (sk. LVDA 222).

Darbības vārds *ramīt* (sal. *kapuos ramīts*) minēts 18. gs. avotā no Irbes (EH II 353). 20. gs. 30. gados vārds lietots arī Piltenē un Zirās: *ramē* 'apbedīju' (kā norāda izlokšņu apraksta autore L.Ēvalde, tas ir tagadnes *ījo*-celma vārds, sk. FBR XX 53).

Prefiksāli atvasināto *apramīt* sastop Popē ar nozīmi 'aprakt beigtus lopus', taču nekad to nelieto, runājot par cilvēku apbedīšanu (LPA 1999).

Variants *ramēt* 'begraben, beerdigen' fiksēts Ancē un Ventā (ME III 476); „Latviešu valodas vārdnīcā“ tas uzņemts no tautasdziesmu pieraksta 19. gs. avotā: *Kur jūs mani ramēsit, sirdēstuos nuomirušu? Ramiet ruožu dārziņā apakš ruožu lapiņām* (BW 13250, 36). Dziesma pierakstīta arī Zūrās (nākotnes forma *ramēs* BW 13250 36 v, 42).

Ir problemātiski atzīt variantu *ramēt* Ziemeļkurzemē par drošu, jo sakarā ar galazilbes garo patskaņu saīsinājumu, īso patskaņu zudumu un 3. personas formas

¹⁵ Par kapulauku tipu izplatību Latvijā sk.: Latvijas PSR arheoloģija, Rīga, 1974, 90.att. 178, 179, 185–188; par Kurzemi sk. arī Ē. M u g u r ē v i č s, Novadu veidošanās un to robežas Latvijas teritorijā (12.gs.–16.gs. vidus), – Latvijas zemju robežas 1000 gados, Rīga, 1999, 57.

¹⁶ A. S t a f e c k a, Verbi ar nozīmi 'rakt' un 'apbedīt' latviešu valodas izloksnēs, – Linguistica Lettica, III, Rīga, 1998, 106.

vispārinājumu lībiskajās izloksnēs zudusi starpība starp verbu celmiem un tagadnē tie parasti beidzas ar -ę (sal., piem., *duōmę* 'domā', *klibę* 'klibo', *sveīte* 'svētī', *slave* 'slavē' Dundagā, sk. Latv. dial. 233, 234).

Uz tagadnes -ājo-celma formu *ramāt* Dundagā (Kurzemē ir daudz darbības vārdu ar -āt, piem., *būvāt*, *dancāt*, *klibāt*, *skraidāt*¹⁷) it kā norāda pagātnes ciešamās kārtas divdabis *ramāts*, kas atrodams Ģipkas draudzes baznīcas grāmatas 18. gs. ierakstā: 1760. gadā miris „Inne, Rotschu Weetas Saimneeks no Waidehm, kas ar sawu audsi Juhrai gahjis sawus tihklus iswilkt, ar Laiwu apgahsts tappa in nosliħka Krustneeko-Walgamà, pehz atrasts, Kolke rammahts kļua.“ (ĪP).

Par vārda *ramīt* lietošanu mūsdienās citās Kurzemes izloksnēs drošu ziņu nav. Respondentu lielākai daļai minētais vārds ir svešs, tikai Grobiņā vārdu *ramīt* 'apbedīt' raksturoja kā senāk lietotu „leišu“ vārdu. Tomēr, kā liecina 17. gs. otrās puses leksikogrāfiskie avoti, Kurzemē tas bijis samērā plaši pazīstams. K. Fīrekers par vārda lietošanu devis īpašu norādi: sal. *ramīt* Curl., *rakt* 'begraben', *kad to ramīs* 'wen wird begraben', *apramīts tuop* 'er wird begraben' (Fūr. I 195, II 305).

J. Langija vārdnīcā prefiksālie atvasinājumi *paramīt*, *apramīt* ('begraben' Lj. 1685, 213) ir doti bez ilustratīviem piemēriem, taču šķirkļu ligzdā autors ir iekļāvis *ramīt* ar nozīmi 'verwahren' un *ramana* 'eine Hutt, Gewahrsam' (Es to turāhi sawà Ramānà Lj. 1685, 213). Mūsdienās līdzīgi atvasinājumi konstatēti galvenokārt augšzemnieku izloksnēs (sal. *ramaņa* 'die Beruhigung, der Trost' Varakļānos u.c., *ramava*, *ramave* 't.p.' Meirānos u.c. BW 4379, ME III 476; *ramaņa* 'miers' Neretā FBR XIX 115, *ramiņa* 'patvērumš' Biržos FBR XII 77, *ramiņš* 'glābiņš' Sunākstē EH II 353).

Domājams, ka vārdu *ramīt*, *apramīt* un *paramīt* semantika J. Langijam bija zināma no sava novada izloksnēm, jo minētie vārdi nav reģistrēti G. Manceļa darbos (1638.g.), kurus J. Langijs rūpīgi izmantojis.

Jāpiebilst gan, ka vēlāk 18.–19. gs. vārdu *ramīt* min arī citi leksikogrāfi: piemēram, G. F. Stenders to ir pārņēmis bez norādēm par lietošanu Kurzemē (sal. *ramīt*, *apramīt* 'begraben' St. 1789 I 213; begraben, beerdigen – *aprakt*, *apbērēt* (*apbest*, *apbedīt*, *apramīt*) St. 1789 II 113).

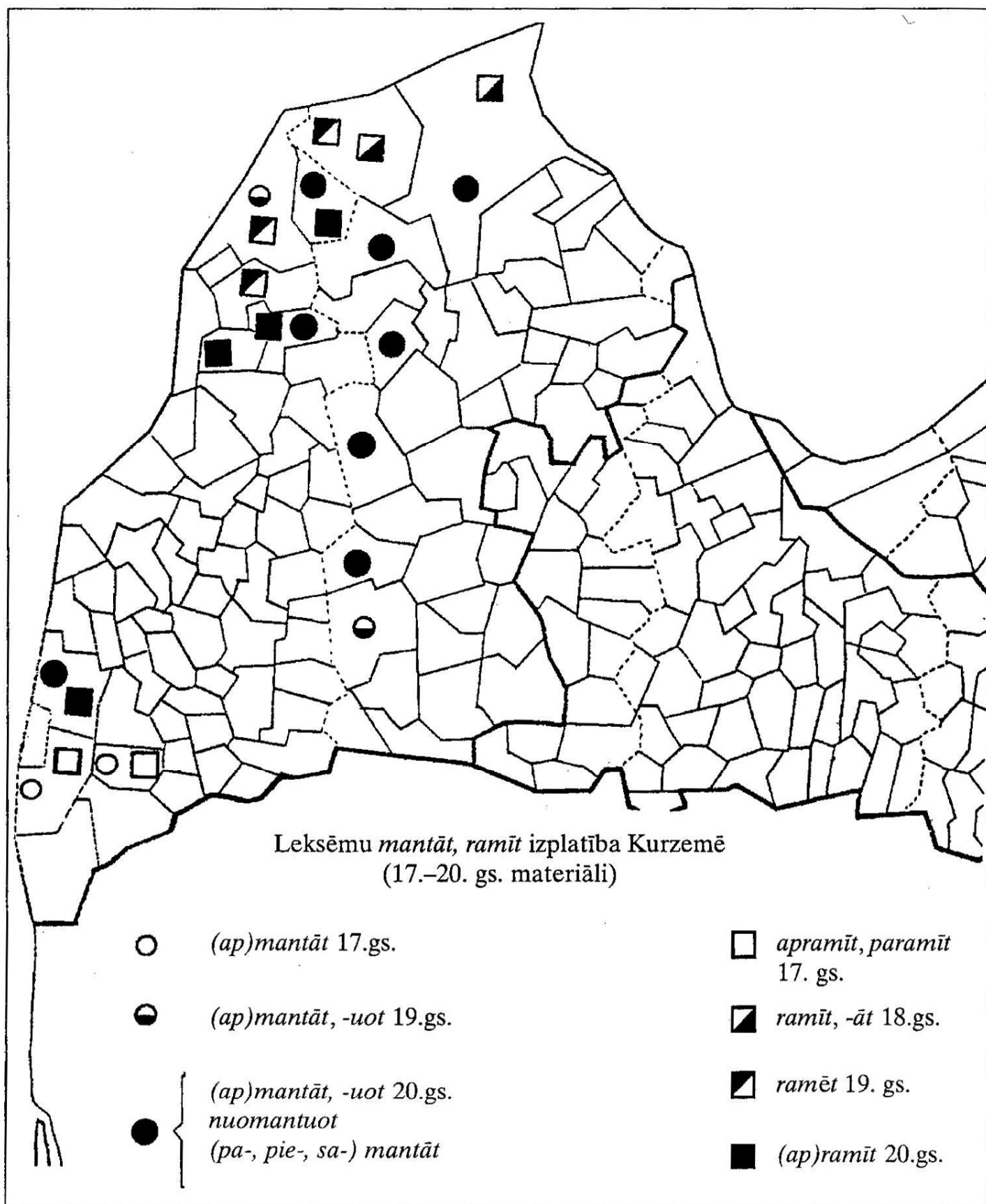
Cilmes ziņā verbs *ramīt* (*ramēt*) 'apbedīt, aprakt' saistīts ar liet. *raminti* 'mierināt, padarīt mierīgu' (vēl citas nozīmes sk. LKŽ XI 125) un latv. *rāms*, liet. *ramūs*, *rōmus* 'mierīgs, kluss', pr. adj. *rāms 't.p.'; sal. arī *rāmīt* 'kastrēt', liet. *rōmyti*; 't.p.' tās pašas cilmes arī latv. *rimt* 'klūt mierīgam', liet. *rimti* 't.p.', kā arī prūšu svētvietas nosaukums *Romow*, *Rômowe* resp. *Rāmavā (sk. ME III 476, 496, DI IV₂ 240, LEV II 103, 123, PKEŽ IV 9, 32).

Acīmredzot kursiskais *ramīt* 'apbedīt' radies no pamatnozīmes '(pa)darīt rimtu, mierīgu, klusu', ko atspoguļo arī liet. *raminti* un apv. *raméti* 'klūt rāmam' ('darytis ramesniam' LKŽ XI 123).

¹⁷ M. Rudzīte, Latviešu valoda Kurzemē, 72.

Kuršu vārda izzušanu sekmēja pārmaiņas apbedīšanas tradīcijās (kuršu ugunska-
pi izzūd 15. gadsimtā) un kristietības nostiprināšanās. Tādējādi 17. gs. Kurzemē vēl
plaši sastopamais *ramīt* 'apbedīt' 20. gs. beigās saglabājies vairs tikai dažās izloksnēs
Kurzemes ziemeļrietumos, kur tas laikam līdz ar kuršiem nonācis visvēlāk.

AVOTU UN LITERATŪRAS SAĪSINĀJUMI

- Apv. – LU Latviešu valodas institūta apvidvārdu kartotēka.
Bušmane – B. Bušmane, Nīcas izloksne, Rīga, 1989.
BW – K. Barons, G. Visendorfs, Latvju dainas, I–VI, Jelgava; Pēterburga, 1894–1915.
DI – J. Endzelīns, Darbu izlase, I–IV, Rīga, 1970–1982.
FBR – Filologu biedrības Raksti, I–XX, Rīga, 1921–1940.
Für. I, II – T. G. Fennell, Fürecker's dictionary: the first manuscript, Rīga, 1997; T. G. Fennell, Fürecker's dictionary: the second manuscript, Rīga, 1998.
ĪP – Ī. Priedītes izraksti no Irbes-Ģipkas draudzes baznīcas grāmatas (Latvijas Valsts vēstures arhīva materiāli, 235.f. 1.apr.).
Latv. dial. – M. Rudzīte, Latviešu dialektoloģija, Rīga, 1964.
Lettus 1638 – T. G. Fennell, Latvian-German revision of G. Mancelius Lettus (1638), Melbourne, 1988.
LEV – K. Karulis, Latviešu etimoloģijas vārdnīca, I–II, Rīga, 1992.
Lj. – Nīcas un Bārtas mācītāja Jāņa Langija 1685.gada latviski-vāciskā vārdnīca ar īsu latviešu gramatiku. Pēc manuskripta fotokopijas izdevis E. Blesse, Rīga, 1936.
LKL – A. Sabaliūskas, Lietuvių kalbos leksika, Vilnius, 1990.
LPA – Liepājas Pedagoģijas akadēmijas studentu dialektoloģijas prakses materiāli.
LTT – P. Šmits, Latviešu tautas ticējumi, I–IV, Rīga, 1941–1944.
LVDA – Latviešu valodas dialektu atlants. Leksika, B. Bušmane, B. Laumane, A. Staņeckā u.c., Rīga, 1999, 404 lpp., 102 kartes.
PKEŽ – V. Mažiulis, Prūsų kalbos etimologijos žodynas, I–IV, Vilnius, 1988–1997.
St. 1789 – G. F. Stender, Lettisches Lexicon, I–II, Mitau, 1789.
ЭСРЯ – М. Фасмер, Этимологический словарь русского языка, I–IV, перев. и доп. О. Н. Трубачев, Москва, 1964–1973.

ON THE COURONISMS *mantāt* AND *ramīt*

Summary

The article deals with some words which are rarely encountered in Courland sub-dialects or in Latvian lexicographical sources. They could be relicts of the Couronian language and they have parallels in the Lithuanian language. Cf. the Latvian dialect word *maņtāt* (*apmantāt*, *nuomantāt*, *piemantāt*, *samantāt*) 'to practice magic for protection; to charm away' and the Lithuanian dialect word *mántauti*, *mántoti*, *mántavoti* 'to heal'; the Latvian dialect word *ramīt* (*apramīt*, *paramīt*) 'to bury; to dig' and the Lithuanian – *raminti* 'to console', dial. *ramėti* 'to calm down'.